

Матвійчук Андрій Васильович

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-4051-2484>

e-mail: matvijchuk@nas.gov.ua

САМОВРЯДНІСТЬ ЯК МЕХАНІЗМ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Резюме

З'ясовано, що інститут самоврядності є елементом громадянського суспільства й активно розвивається лише в умовах підтримки державою процесів його формування. Для становлення та розвитку інституту самоврядності необхідний розвиток громадянського суспільства й досягнення довіри між державою та її громадянами. Розвиток взаємовідносин держави та самоврядних організацій є взаємовигідним і необхідним для розвитку громадянського суспільства та становлення дієвих засад співпраці громадськості з владою, що у свою чергу посилює органи місцевого самоврядування і підвищує рівень залучення громадян до вирішення місцевих проблем.

Встановлено, що держава не лише встановлює межі свободи та відповідальності, а й готова на умовах контролю довірити суспільству в особі самоврядних організацій брати участь у виробленні регулятивних процедур на державному рівні і регулювати окремі напрямки діяльності самостійно.

Доведено, що розвиток інституту самоврядності зміцнює демократичні принципи функціонування суспільства. Громадяни поряд з політичними свободами отримують додаткову можливість вступати в члени самоврядних організацій або представляти інтереси членів таких організацій — юридичних осіб, обирати й бути обраними до керівних органів, комітетів і комісії самоврядних організацій і як наслідок впливати на формування громадської думки у відповідній сфері, галузі, напрямку професійної діяльності.

Ключові слова: самоврядність, самоврядування, самоврядні організації, право на свободу об'єднання/

Вступ

Ще за стародавніх часів люди об'єднувалися у певні осередки, організації, інституції, оскільки відчували більше можливостей впливу на навколишнє середовище через бажання забезпечити безпеку як першочергову потребу кожної людини у суспільстві. Право на свободу об'єднання є фундаментальним правом людини, що зумовлюється її природою та захищається низкою міжнародних актів й національним законодавством більшості країн світу. Об'єднуючись з іншими, людина ефективніше може реалізовувати свої права, висловлювати, відстоювати та захищати свої інтереси.

В умовах зміни ідеологічних парадигм сучасності, поглибленням процесів глобалізації та інформатизації, зростанням ролі соціального партнерства та зменшення політичної культури у суспільно-політичних відносинах дедалі більшого значення набуває інститут самоврядності, зростає його стратегічна функція як суб'єкта політики і важливого елемента становлення громадянського суспільства.

Інститут самоврядності є ключовим елементом зворотного зв'язку між громадянами і органами державної влади, внаслідок чого політичний режим одержує об'єктивну інформацію про ефективність управлінських рішень і відповідну реакцію на них населення. Історія становлення громадянського суспільства свідчить, що інститут самоврядності стимулює соціальну активність, а вона, у свою чергу, перетворюється на стимул розвитку економіки і прогресу демократичних держав.

Мета статті — розкрити сутність та ключові показники самоврядності як механізму суспільно-політичних трансформацій.

Результати дослідження

У загальних рисах поняття «самоорганізація» позначає самостійне здійснення організаційних дій. Саморегулювання — це самостійне запровадження норм, правил поведінки. Самодіяльність — самостійна діяльність з прийняття рішень та їхньої реалізації [1, с. 590]. Відповідно до словника української мови термін «Самоврядування» або «самоурядування» — це 1) форма управління, за якого суспільство, певна організація, господарська чи адміністративна одиниця тощо має право самостійно вирішувати питання внутрішнього керівництва; 2) право державної одиниці самостійно вирішувати питання внутрішнього законодавства й управління, а також мати свої урядові органи [2]. При самоврядуванні суб'єкти і об'єкти управлінських повноважень є тотожними, тобто громадяни самостійно управляють своїми справами, ухвалюють спільні рішення і спільно діють із метою реалізації прийнятих рішень. За умов самоврядування його учасники визнають над собою владу лише свого об'єднання.

М. Войналович відзначає, що «право на свободу об'єднання — це одне з фундаментальних конституційних прав, реально існуюча встановлена та гарантована державою, визнана міжнародним співтовариством правова і фактична можливість громадян добровільно, без примусу створювати відповідні об'єднання у різних організаційно-правових формах (для здійснення та захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів за винятком обмежень, установлених законом), вступати в уже існуючі громадські організації, утворені в результаті реалізації права на об'єднання іншими громадянами, брати участь у функціонуванні об'єднання, виходу з нього» [3, с. 29].

О. Ващук слушно зауважує, що «право на об'єднання є одним із тих суб'єктивних прав, які суттєво впливають на реалізацію всього комплексу прав і свобод особистості та є одним із найважливіших інститутів конституційного права. Це визначає універсальне, багатопланове значення права на об'єднання й є важливим засобом як соціалізації особистості, так і формування громадянського суспільства у цілому» [4, с. 14].

Відповідно під поняттям «самоврядність» розуміють наступне: 1) сукупність організацій, які не ставлять перед собою цілей збільшення особистого доходу громадян безпосередньо через участь у їхній роботі або через володіння ними [5, с. 9]; 2) сукупність об'єднань громадян, кожне з яких є добровільною, незалежною, неприбутковою, орієнтованою на суспільне благо організацією [6, с. 10].

В. Білецький, визнаючи самоврядність основою громадянського суспільства, вирішальним стабілізуючим чинником та гарантом демократичного шляху розвитку, виокремлює у ньому благодійні, національні, культурні, молодіжні, правозахисні, профспілкові, наукові, спортивні, професійні асоціації, організації, що представляють інтереси певної галузі промисловості або надають соціальні послуги тощо [7].

До основних завдань інституту самоврядності належать:

- вироблення й впровадження стандартів, принципів професійної діяльності на основі відповідних державних нормативів;
- контроль за дотриманням установлених норм — як державних, так і норм самоврядної організації;
- сприяння розвитку своїх членів і захист їхніх професійних інтересів;
- взаємодія із системою державного регулювання, включаючи спільну розробку нормативно-правової бази [8, с. 326].

Загальновизнані напрями відповідальності держави перед громадянином, що гарантують його свободу на самоврядність, є такими:

- гарантує кожному його права і свободи;
- бере на себе обов'язок і реально забезпечує права своїх громадян;

- надає свободу виявити себе в усіх галузях соціально-політичного життя, за винятком сфер, прямо застережених у законах;
- не має права обмежувати права і свободи, окрім випадків, прямо передбачених законом;
- не має права притягувати до відповідальності за відмову давати свідчення або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом;
- гарантує захист судом прав і свобод людини та громадянина;
- діє виключно в рамках закону, має встановлені конституцією чіткі межі своїх повноважень;
- відповідальна за неправомірні дії посадових осіб: перевищення влади, зловживання службовим становищем;
- зобов'язана відшкодувати за свій рахунок чи за рахунок органів місцевого самоврядування матеріальну і моральну шкоду, завдану незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень;
- гарантує право особи звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ або до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [9, с. 10–11].

На думку Н. Оніщенко, розуміння взаємовідносин громадянина та держави у контексті самоврядності можна звести до двох підходів:

1) індивідуалістичний, особистий, гуманістичний (природно-правовий). Цей підхід впливає на розуміння особи як цілі, держави — як засобу досягнення мети. Його зміст — права на самоврядність належать людині від природи. Людина має їх незалежно від держави, і ці права є невід'ємними. Завдання держави і суспільства полягають у тому, щоб дотримуватись цих прав, не допустити їх порушення, створити умови для їх реалізації. Конкретний зміст і обсяг прав змінюються і розширюються з розвитком суспільства, самі ж фундаментальні права залишаються незмінними;

2) державний, статичний (позитивістський). Впливає з розуміння держави як мети. Свої права на самоврядність людина отримує від суспільства і держави, природа цих прав патерналістська. Суть полягає у тому, що держава — джерело і гарант прав людини, завдяки закріпленню їх у законі; право і закон мають низку істотних відмінностей; права особи змінюються залежно від державної доцільності й можливості [10].

Методологія дослідження феномену самоврядності як механізму суспільно-політичних трансформацій включає наступні показники:

- самоврядність у своїй основі містить ініціативу суб'єктів того або іншого виду діяльності (професії);

- система самоврядності може вважатися такою лише за умови цілковитого охоплення нею всіх суб'єктів того чи іншого виду діяльності (професії);
- з точки зору самоврядності вищою мірою відповідальності суб'єктів самоврядування перед співтовариством може бути лише виняток;
- самоврядність не може й не має бути механізмом матеріальної відповідальності суб'єктів самоврядування перед споживачами їхніх послуг. Для цього існують інші способи, зокрема норми цивільного права тощо;
- суб'єкти самоврядування, які виконують під час здійсненні своєї діяльності встановлені співтовариством вимоги й правила, підлягають захисту своїх інтересів співтовариством [7].

У широкому правовому сенсі до суб'єктів самоврядування необхідно віднести фізичних і юридичних осіб, які є членами самоврядних організацій. Крім того, з урахуванням понять українського законодавства, членами самоврядних організацій потенційно можуть бути й індивідуальні підприємці без утворення юридичної особи, а також філії, представництва й інші відособлені підрозділи юридичних осіб [12].

Таким чином, ґрунтуючись на правовій точці зору, до суб'єктів самоврядування необхідно віднести практично всі категорії осіб-суб'єктів цивільного права, які є членами самоврядної організації, за винятком органів державного й муніципального управління [13].

Із соціально-політичної точки зору до суб'єктів самоврядування належать як індивіди, організації, так і різні соціальні групи, які входять у самоврядну організацію. Отже, під суб'єктами самоврядування необхідно розуміти членів самоврядних організацій, серед яких можуть бути всі категорії суб'єктів, крім держави та муніципалітетів, політичних партій і рухів. Крім того, суб'єктами самоврядування можуть бути й самі самоврядні організації щодо союзів самоврядних організацій, членами яких вони є. Категорії осіб, які можуть бути членами самоврядної організації, тобто її суб'єктами, визначаються в статуті цієї організації, а також в інших внутрішніх документах, наприклад, у положенні про членство тощо [14].

У сучасному світі інститут самоврядності особливо активно розвивається в економічній сфері суспільства (в першу чергу, на фінансових ринках), що дає змогу вирішувати завдання її оптимального регулювання, поєднуючи державне регулювання та самоврядування. Розвиток самоврядування в освіті, науці, культурі, охороні здоров'я, спорті та інших соціальних сферах служить, в кінцевому підсумку, якісному розвитку цих сфер, підвищенню їхньої ефективності. Це дає змогу наблизитися до формування громадянського суспільства, сприяє розвитку його демократичних основ, що досягається завдяки участі багатьох автономних суб'єктів різних сфер

соціального життя, об'єднаних у самоврядні організації, у виробленні стандартів, норм своєї професійної діяльності й контролю за їхнім дотриманням. Крім того, сама система формування органів управління самоврядних організацій базується на прямих виборах, у яких можуть брати участь всі члени самоврядної організації. Основні рішення самоврядна організація, як правило, також приймає за допомогою голосування всіх своїх членів або представників відповідних органів управління [15].

Повноваженнями інституту самоврядності є права і обов'язки, закріплені нормами муніципального права за населенням (територіальними громадами), виборними та іншими органами місцевого самоврядування, що необхідні для виконання завдань та функцій місцевого самоврядування та території адміністративно-територіальних одиниць [16].

Основною інституту самоврядності є якісний розвиток відповідної сфери, а також досягнення балансу між інтересами автономного суб'єкта й інтересами держави на перетині їхньої взаємодії через самоврядні організації.

Еволюція становлення поняття «самоврядна організація» знаходиться, як і дослідження власне теорії самоврядних організацій, на перетині знань кількох наук: історії, політології, соціології. На межі ХІХ початку ХХ ст. для визначення досліджуваного спектру легальних самоврядних організацій застосовувалося поняття «товариство» («общество»). До 1906 р. термін трактувався по-різному, як таке, що є чимось відмінним від державного; таке, яке діє від себе; небюрократичне / недержавне. Згідно «Тимчасових правил про товариства та союзи» 1906 р. усі самоврядні об'єднання називалися «товариством» або «союзом», а саме: «Товариством згідно змісту правил, визнається об'єднання кількох осіб, які, не прагнучи отримання для себе матеріального прибутку від проведеної діяльності, обрали за її предмет досягнення певної мети, а союзом об'єднання двох або кількох таких товариств, навіть і через систему їхнього представництва» [17, с. 3].

Діяльність самоврядних організацій спрямована на подолання кризових явищ у суспільстві, збереження національних традицій, які сьогодні формують величезний потенціал культури та мобілізують нову інтелектуальну еліту нації. Від дієвості функціонування подібних інституцій залежить «моральне здоров'я» нації, стан її духовності, культурна самоідентифікація і самовідтворення. Водночас ефективність діяльності самоврядних організацій безпосередньо пов'язана з тим, яким чином відбувається взаємодія і співпраця інститутів громадянського суспільства з органами державної влади. Адже саме співпраця і партнерство посилює потенціал та ресурсні можливості реалізації державної політики й вирішення важливих для суспільства проблем [18, с. 2].

Таким чином, в залежності від політичної спрямованості держави, самоврядні організації можуть відігравати різні ролі, а саме: 1) об'єднання, що представляють соціальних рух; 2) організації, які виступають як групи тиску; 3) міжнародні самоврядні об'єднання; 4) суспільно корисні організації; 5) самоврядні організації, які несуть інформаційне або пропагандистське навантаження [19, с. 197–198].

Порівнюючи формування і діяльність самоврядних організацій в Україні та інших європейських країнах можна виокремити такі основні відмінності:

1) фінансування діяльності організацій: діяльність європейських організацій значною мірою фінансується урядом, бізнесовими структурами, членськими внесками, благодійними внесками, а діяльність українських самоврядних організацій фінансується у більшості випадків донорськими програмами зарубіжних країн, державне ж фінансування та внески організацій чи громадян є незначними;

2) проекти українських самоврядних організацій, зазвичай, не є довготермінові;

3) діяльність українських самоврядних організацій в основному спрямована на вирішення актуальних соціальних проблем і зорієнтована на проведення проектів тільки на національному й регіональному рівнях;

4) для досягнення своєї мети самоврядні організації в Україні, у більшості випадків, здійснюють заходи в одному обраному напрямку, тоді як європейським організаціям характерні поліваріантні шляхи досягнення своєї мети, тобто здійснення різноманітних заходів у декількох напрямках;

5) головна особливість — недосконалість правового забезпечення і регламентації формування та функціонування самоврядних організацій в Україні порівняно з європейськими країнами [20, с. 81].

Перспективними напрямками взаємодії самоврядних організацій з органами державної влади можуть бути наступні напрямки:

- поширення соціальних цінностей громадянського спрямування (громадянська гідність, потреба в постійному спілкуванні, отриманні постійної інформації про стан справ, довіра між людьми, схильність цінувати і проявляти солідарність тощо);
- вирішення виникаючих спорів та конфліктів на основі взаємного поважання думок, консенсусу;
- обмін думками по актуальним питанням розвитку держави та суспільства;
- участь у соціальній і волонтерській діяльності;
- проведення роботи по підвищенню культури та вихованню громадськості;
- поширення інформації про основну мету й задачі розвитку громадянського суспільства;

- підвищення рівня інформованості членів громади щодо діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування;
- підтримка місцевих ініціатив [21, с. 43–44].

Зазначимо, що хоча сьогодні спостерігається активний розвиток інституту самоврядних організацій завдяки демократизації законодавчої бази та з огляду на зростання їхньої ролі в українському суспільстві, проте нинішня ситуація на українському політичному просторі досить часто характеризується складнощами у взаємовідносинах влади та неурядових структур. Ці складнощі саме й зумовлені причинами, що витікають із минулого, тоталітарної доби української історії [22, с. 112].

Зрештою, державі вигідно співпрацювати із самоврядними організаціями з низки причин, головними з яких є:

1) більшість самоврядних організацій утворюється для вирішення тих же проблем, що й державні та муніципальні органи — турбота про малозабезпечених, хворих, соціально незабезпечених громадян, сприяння вихованню та освіті дітей та підлітків, збереження та розвиток культури тощо. Тобто, вони здійснюють таку діяльність, яка не здійснюється на комерційній, ринковій основі;

2) у деяких випадках діяльність самоврядних організацій є ефективнішою та економнішою, ніж дії державних установ. Тому державі вигідніше передавати частину коштів самоврядним організаціям, отримуючи за це виконання чітких та контрольованих зобов'язань, ніж самій створювати додаткові бюрократичні структури;

3) очевидна необхідність існування неурядових «мозкових центрів», які паралельно діючим державним аналітичним службам створюють свій продукт, що не просто конкурує на ринку аналітичних розробок, але й істотно впливає на розробку аналітичних матеріалів, які є результатом роботи державних інституцій. Адже відомо, що державні аналітичні служби, репрезентуючи матеріал, сформований на замовлення уряду, виходять з потреб кон'юнктурно-кланової необхідності, а не з аналізу об'єктивної реальності [23].

Держава може піти на передачу самоврядним організаціям функцій контролю за суб'єктами тієї або іншої діяльності лише у випадку, якщо ці організації зможуть забезпечити обсяг, якість і періодичність проведення контролю на рівні не меншому, ніж забезпечувався державними органами контролю. Таким чином, скасування державного контролю можливе лише за умови задоволення самоврядними організаціями принципу відповідності мінімальним вимогам до них. Самоврядування є таким лише за умови повного охоплення всіх суб'єктів діяльності або професії. Адже недоречно говорити про самоврядування, якщо однією частиною суб'єктів застосовуються певні правила діяльності, а для іншої її частини вони значення не мають. Є очевидним, що система недержавного регулювання

може вважатися системою самоврядування, якщо вона відповідає принципу обов'язковості членства.

Отже, залучення до процесу самоврядування всіх учасників певного виду діяльності й (або) професії може відбуватися лише за умови:

- 1) доступності для рядових членів органів управління самоврядної організації;
- 2) можливості впливу рядових членів на органи управління організації;
- 3) можливості взаємного впливу членів самоврядної організації один на одного [24].

Висновки

Самоврядність є елементом громадянського суспільства та може охоплювати різні сфери соціального життя суспільства. Можемо констатувати, що рівень поступу громадянського суспільства прямопропорційно впливає на розвиток інституту самоврядності. Водночас розвиток інституту самоврядності в сучасному світі дає змогу громадянам не лише брати участь у політичних процесах і відповідних їм виборних процедурах, але й допомагає визначати розвиток сфери своєї професійної діяльності, сприяє захисту громадянами своїх інтересів, самореалізації в різних сферах суспільного життя та, фактично, унебезпечує узурпацію політичної влади тими чи іншими її органами або окремими особами.

Удосконалюючи та зміцнюючи інститут самоврядності органи державного управління, по-перше, сприяють повноцінному розвитку громадянського суспільства через формування політичної, правової й економічної культури, моралі та ціннісних орієнтирів суспільства, по-друге, створюють підвалини для досягнення стратегічних цілей держави, включаючи економіку, освіту та національну безпеку.

Список посилань

1. Політологічний енциклопедичний словник. Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемчученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
2. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/samovrjaduvannja> (дата звернення: 21.12.2021).
3. Войналович М. В. Поняття та сутність конституційного права на об'єднання. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2013. № 3. С. 23–30.
4. Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України. Автореф. дис... к. ю. н: 12.00.02. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2004. 17 с.
5. Новохацький В. Д. Неурядові організації як фактор розбудови громадянського суспільства в Україні. Автореф. дис... к. політ. н.: 23.00.02.

Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2005. 17 с.

6. Шевченко М. Ф., Головенько В. А., Галустян Ю. М. Третій сектор в Україні: проблеми становлення. Київ: Український інститут соціальних досліджень, 2001. 14 с.

7. Білецький В. С. «Третій сектор» як основа громадянського суспільства. URL: <https://www.vesna.org.ua/txt/biletskv/trsec.html> (дата звернення 21.10.2021).

8. Євтушенко Г. Н. Державна влада і місцеве самоврядування в політичній системі України: теоретичний аспект. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць: історичні науки, філософські науки, політичні науки. Київ, 2009. Вип. 22. С. 320–328.

9. Яремчук С. В. Деякі підходи до формування юридичної відповідальності держави перед особою. Митна справа. 2014. № 2 (92). С. 8–14.

10. Оніщенко Н. М. До питання про доктринальні юридичні помилки: природа та шляхи подолання. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_2_5 (дата звернення: 20.10.2021).

11. Ульянова Т. Удосконалюймо самоорганізацію. Віче: теоретичний і громадсько-політичний журнал. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/974/> (дата звернення: 22.10.2021).

12. Матвійчук А. В. Мотивації та можливості суб'єктів самоврядування. Нова парадигма. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2014_119_16 (дата звернення: 21.10.2021).

13. Механізм співробітництва між міжнародними неурядовими організаціями. Інформаційний центр. URL: <https://superstudent.com.ua/mezhdunarodnye-ekonomicheskie-otnosheniya/mexanzm-sprvobtnicztva-mzh-mzhnarodnimi-neuryadovimi-organizaciyami-referat.html> (дата звернення: 20.10.2021).

14. Матвійчук А. В. Самоврядні організації як елементи громадянського суспільства та принципи їх створення. Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_82_102 (дата звернення: 20.10.2021).

15. Матвійчук А. В. Громадянське суспільство в інтерпретації сучасної західної політологічної думки. Нова парадигма: журнал наукових праць. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2013_69_37 (дата звернення: 20.10.2021).

16. Майданник О. О. Конституційне право України. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Maid_2011_1.pdf (дата звернення: 21.10.2021).

17. Чарнолуцкий В. И. Справочная книжка об обществах и союзах. СПб.: Тип. Б. В. Вольфа, 1912. 158 с.

18. Гололобов С. М. Розвиток механізмів взаємодії громадських організацій у сфері культури з органами публічної влади України: автореф. дис... к. держ. упр.: 25.00.02. Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2020. 25 с.

19. Дорофеева В. І. Конституційні засади участі громадських об'єднань у системі захисту прав людини: Україна та зарубіжний досвід: дис... к. ю. н.: 12.00.02. Ужгородський національний університет. Ужгород, 2018. 232 с.

20. Кравчук В. М. Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (теоретико-правові аспекти): дис... к. ю. н.: 12.00.01. Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2008. 229 с.

21. Петрушенко Ю. М. Місцевий розвиток за участі громади: монографія: у 2 т. Т. 2: Інституційні та прикладні аспекти управління місцевим розвитком, орієнтованим на громаду. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50480/7/Petrushenko_mistsevyi_rozvytok.pdf (дата звернення: 21.12.2021).

22. Дітковська С. О. Еволюція радянської концепції громадських організацій. Гуманітарний вісник. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Gvi_2014_21_5\(2\)_10.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Gvi_2014_21_5(2)_10.pdf) (дата звернення: 22.10.2021).

23. Пожидаєв Є. О. Неурядові організації у суспільно-політичному житті України: межі участі та пріоритети діяльності. Стратегічні пріоритети. URL: https://www.libr.dp.ua/text/sp2007_4_3.pdf (дата звернення: 20.02.2021).

24. Лойко Л. Типологічне позиціонування національних організацій в інституціональній структурі громадянського суспільства. Політичний менеджмент. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8882/5-loyko.pdf> (дата звернення: 20.10.2021).

References

1. Politolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk (2004). Uporiadnyk V. P. Horbatenko; Za red. Yu. S. Shemchuchenka, V. D. Babkina & V. P. Horbatenka. 2-he vyd., dop. i pererob. Kyiv: Heneza, 736 s. [in Ukrainian].

2. Slovnyk ukrainskoi movy. URL: <http://sum.in.ua/s/samovrjaduvannja> [in Ukrainian].

3. Voinalovych, M.V. (2013). Poniattia ta sutnist konstytutsiinoho prava na obiednannia. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. N 3. S. 23–30. [in Ukrainian].

4. Vashchuk, O.M. (2004). Konstytutsiino-pravovyi status hromadskykh orhanizatsii Ukrainy. Avtoref... dys. k. yu. n: 12.00.02. Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho, Kyiv. 17 s. [in Ukrainian].

5. Novokhatskyi, V.D. (2005). Neuriadovi orhanizatsii yak faktor rozbudovy hromadianskoho suspilstva v Ukraini. Avtoref... dys. k. polit. n.: 23.00.02. Dnipropetrovskiy natsionalnyi universytet. Dnipropetrovsk 17 s. [in Ukrainian].

6. Shevchenko, M.F., Holovenko, V.A. & Halustian Yu. M. (2001). Tretii sektor v Ukraini: problemy stanovlennia. Kyiv: Ukrainskiy in-t sotsialnykh doslidzhen. 14 s. [in Ukrainian].

7. Biletskyi, V.S. «Tretii sektor» yak osnova hromadianskoho suspilstva. URL: <https://www.vesna.org.ua/txt/biletskv/trsec.html> [in Ukrainian].

8. Ievtushenko, H.N. (2009). Derzhavnavlada i mistsevesamovriaduvannia v politychnii systemi Ukrainy: teoretychnyi aspekt. Hileia: naukovyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats: istorychni nauky, filosofski nauky, politychni nauky. Kyiv. Vyp. 22. S. 320–328. [in Ukrainian].

9. Iaremchuk, S.V. (2014). Deiaki pidkhody do formuvannia yurydychnoi vidpovidalnosti derzhavy pered osoboiu. Mytna sprava. № 2 (92). S. 8–14. [in Ukrainian].

10. Onishchenko, N.M. (2016). Do pytannia pro doktrynalni yurydychni pomylyky: pryroda ta shliakhy podolannia. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2016_2_5 [in Ukrainian].

11. Ulianova, T. Udoskonaliuimo samoorhanizatsiiu. Viche: teoretychnyi i hromadsko-politychnyi zhurnal. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/974/> [in Ukrainian].

12. Matviichuk, A.V. (2014). Motyvatsii ta mozhlyvosti subiektiv samovriaduvannia. Nova paradyhma. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2014_119_16 [in Ukrainian].

13. Mekhanizm spivrobotnytstva mizh mizhnarodnymy neuriadovymy orhanizatsiiamy. Informatsiinyi tsentr. URL: <https://superstudent.com.ua/mezhdunarodne-ekonomicheskie-otnosheniya/mexanzm-spvrobtnicztva-mzh-mzhnarodnimi-neuryadovimi-organzacyami-referat.html> [in Ukrainian].

14. Matviichuk, A.V. (2014). Samovriadni orhanizatsii yak elementy hromadianskoho suspilstva ta pryntsypy yikh stvorennya. Hileia: naukovyi visnyk. Zbirnyk naukovykh prats. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2014_82_102 [in Ukrainian].

15. Matviichuk, A.V. (2013). Hromadianske suspilstvo v interpretatsii suchasnoi zakhidnoi politolohichnoi dumky. Nova paradyhma: zhurnal naukovykh prats. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2013_69_37 [in Ukrainian].

16. Maidannyk, O.O. (2011). Konstytutsiine pravo Ukrainy. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Maid_2011_1.pdf [in Ukrainian].

17. Charnoluskyi, V.Y. (1912). Spravochnaia knyzhka ob obshchestvakh y soiuzakh. SPb.: Typ. B. V. Volfa. 158 s. [in Russian].

18. Hololobov, S.M. (2020). Rozvytok mekhanizmiv vzaiemodii hromadskykh orhanizatsii u sferi kultury z orhanamy publichnoi vlady Ukrainy. Avtoref. dys... k. derzh. upr.: 25.00.02. Chornomorskyi natsionalnyi universytet imeni Petra Mohyly. Mykolaiv. 25 s. [in Ukrainian].

19. Dorofeieva, V.I. (2018). Konstytutsiini zasady uchasti hromadskykh obiednan u systemi zakhystu prav liudyny: Ukraina ta zarubizhnyi dosvid: Dys... k. yu. n.: 12.00.02. Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet. Uzhhorod. 232 s. [in Ukrainian].

20. Kravchuk, V.M. (2008). Vzaiemovidnosyny hromadskykh orhanizatsii i derzhavy v umovakh formuvannia hromadianskoho suspilstva v Ukraini (teoretyko-pravovi aspekty). Dys... k. yu. n.: 12.00.01. Kyivskyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav. Kyiv. 229 s. [in Ukrainian].

21. Petrushenko, Yu. M. Mistsevyi rozvytok za uchasti hromady: monohrafiia: u 2 t. T. 2: Instytutsiini ta prykladni aspekty upravlinnia mistsevym rozvytkom, oriietovanyim na hromadu. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50480/7/Petrushenko_mistsevyi_rozvytok.pdf [in Ukrainian].

22. Ditkovska, S.O. (2014). Evoliutsiia radianskoi kontseptsii hromadskykh orhanizatsii. Humanitarnyi visnyk. URL: [http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Gvi_2014_21_5\(2\)_10.pdf](http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Gvi_2014_21_5(2)_10.pdf) [in Ukrainian].

23. Pozhydaiev, Ye. O. (2007). Neuriadovi orhanizatsii u suspilno-politychnomu zhytti Ukrainy: mezhi uchasti ta priorytety diialnosti. Stratehichni priorytety. URL: https://www.libr.dp.ua/text/sp2007_4_3.pdf [in Ukrainian].

24. Loiko, L. Typolohichne pozytsiuvannia natsionalnykh orhanizatsii v instytutsionalni strukturi hromadianskoho suspilstva. Politychny imenedzhment. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8882/5-loiko.pdf> [in Ukrainian].

Andrii Matviichuk

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0003-4051-2484>

e-mail: matvijchuk@nas.gov.ua

SELF-GOVERNMENT AS A MECHANISM OF SOCIAL AND POLITICAL TRANSFORMATION

Abstract

It has been established that the institution of self-government is an element of civil society and is actively developing only in conditions of state support for the processes of its formation. The establishment and development of the institution of self-government requires the development of civil society and the achievement of trust between the state and its citizens. The development of relations between the state and self-governing organizations is mutually beneficial and necessary for the development of civil society and the formation of an effective basis for cooperation between the public and the authorities, which in turn strengthens local self-government bodies and increases the level of citizens' involvement in solving local problems.

It has been established that the state not only sets the boundaries of freedom and responsibility, but is ready, on the basis of control, to entrust society, represented by self-governing organizations, to participate in the development of regulatory procedures at the state level and to regulate certain areas of activity independently.

The development of the institution of self-government provides the strengthening of the democratic principles of the society functioning. Citizens, along with political freedoms, have an additional opportunity to become members of self-governing organizations or represent the interests of members of such organizations – legal entities, to elect and be elected to governing bodies, committees and commissions of self-governing organizations and, as a result, to influence the formation of public opinion in the relevant area, industry, direction of professional activity.

Key words: self-government, self-governance, self-governing organizations, the right to freedom of association

Стаття надійшла до редакції 22.10.21

© Матвійчук А.В., 2021